

ZAŽENIMO PONOVRNO UPORABO

SMERNICE ZA SPODBUJANJE SKUPNOSTNIH
PROJEKTOV PONOVRNE UPORABE

Izdajatelj:

Združenje Zelena Istra
Gajeva 3, 52100 Pulj, Hrvaška
Telefon in faks: +385(0)52-506-065
ured@zelena-istra.hr
www.zelena-istra.hr

Avtorji: Irena Burba, Andrea Ivančić in Nina Brnić (Zelena Istra), Eugen Vuković in Marko Košak (Zelena akcija), Laura Lo Presti (Zero Waste Italy), Mojca Žganec Metelko (KNOF), Katja Sreš (Ekologi brez meja)

Urednici: Nina Brnić in Irena Burba (Zelena Istra), Katja Sreš (Ekologi brez meja),
Mojca Žganec Metelko (KNOF)

Naslov: Zaženimo ponovno uporabo
– Smernice za spodbujanje skupnostnih projektov ponovne uporabe

Prevajalka: Ana-Marija Huzjan, Audentia prijevodi

Lektorica: Aleksandra Gačić Belej

Grafično oblikovanje: Vjeran Juhas, Hrvaško združenje interdisciplinarnih umetnikov (HUIU)

Fotografije: Zelena Istra, Zelena akcija, Zero Waste Italy, KNOF in Ekologi brez meja

ISBN: 978-953-8114-16-8

Projekt: Communities Go Circular (101081655 – CGC – CERV-2022-CITIZENS-CIV)
<https://www.zelena-istra.hr/hr/articles/aktualni-projekti/901/communities-go-circular/>

Vodilni partner: Zelena Istra

Partnerji: Ekologi brez meja, KNOF, Zelena akcija, Zero Waste Italy

Pulj, september 2024

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons: Priznanje avtorstva –Nekomercialno 4.0 Mednarodna (CC BY-NC-SA 4.0)

**Financira
Evropska unija**

Financirano iz strani Evropske unije. Izražena stališča in mnenja so zgolj stališča in mnenja avtorja(-ev) in ni nujno, da odražajo stališča in mnenja Evropske unije ali Evropske izvajalske agencije za izobraževanje in kulturo (EACEA). Zanje ne moreta biti odgovorna niti Evropska unija niti EACEA.

VSEBINA:

Uvod: O publikaciji in projektu	 3
Načelo »4R« – zmanjšaj, ponovno uporabi, popravi, recikliraj	 5
Zelena Istra: Popravljalnica delavnica »Re-Geppetto	 7
Zelena akcija: Popravljalnica koles »Biciklopopravljarna«	 11
Zero Waste Italy: Center ponovne rabe	 15
KNOF: Butik ponovne uporabe	 19
Ekologi brez meja: Festival ponovne uporabe	 23
Pravica do popravila	 25

**ETHICAL IS
THE NEW NORMAL**

c|nof

O PUBLIKACIJI IN PROJEKTU

Smernice »Spodbudite ponovno uporabo« zagotavljajo obsežen okvir za državljanske pobude, organizacije civilne družbe in lokalne oblasti, ki si prizadevajo za ustanovitev in izboljšanje projektov ponovne uporabe v svojih skupnostih. Oblikovane, da navdihnejo in podprejo, te smernice opisujejo praktične korake in uspešne primere iz organizacij, ki so se udeležile projekta **Communities Go Circular**. V naslednjih poglavjih boste našli podrobne opise praks ponovne uporabe iz organizacij Zelena Istra in Zelena akcija iz Hrvaške, Zero Waste Italy iz Italije ter KNOF in Ekologi brez meja iz Slovenije. Vsaka organizacija je opisala svoje pobude: »Delavnica Re-Geppetto«, »Biciklopopravljalna«, Center in butik ponovne rabe in Festival ponovne uporabe, z vpogledi v njihovo delovanje in usmeritvami, kako lokalno ponoviti te prakse.

Poleg tega obravnavajo smernice Pravico do popravila ter poudarjajo njeno pomembnost pri pospeševanju trajnostne potrošnje in zmanjševanju odpadkov. Z uporabo teh vpogledov in strategij skupnosti lahko razvijajo učinkovite programe ponovne uporabe in prispevajo k bolj trajnostni prihodnosti.

Projekt **Communities Go Circular** je bil uveden kot del programa Evropske unije Državljeni, enakost, pravice in vrednote (Citizens, Equality, Rights, Values – CERV). Tema projekta je bila ponovna uporaba in zmanjšanje odpadkov kot del načela »4R« (zmanjšaj, ponovno uporabi, popravi, recikliraj).

Cilj projekta je zagotoviti izobraževanje o popravljanju in ponovni uporabi, spodbujanje otvoritve novih centrov za popravila in ponovno uporabo, mreženje organizacij, ki se ukvarjajo s temi temami, spodbujanje sprememb pri sistemih za ravnanje z odpadki.

Glavni cilj projekta »Communities Go Circular« je vključiti državljane v oblikovanje skupnosti brez odpadkov, da bi preprečili nastajanje odpadkov, zmanjšali emisije toplogrednih plinov in prispevali k blažitvi podnebnih sprememb.

Posebni cilji projekta so:

- Krepitev skupnosti brez odpadkov na Hrvaškem, v Sloveniji in Italiji z dobrimi praksami ter vključitvijo in s krepitvijo državljanov.
- Zagovarjanje sprememb politik s spodbujanjem krožnega gospodarstva in njegovega pozitivnega vpliva na blaženje podnebnih sprememb, ob posebnem poudarku na pravici do popravila izdelka.
- Razvoj inovativnih orodij za komunikacijo o podnebj u z namenom krepitve lokalnih skupnosti v Evropski uniji zaradi prehoda na nizkoogljično gospodarstvo brez odpadkov.

Več kot 1.000 državljanov se je neposredno udeležilo projekta skupaj s številnimi predstavniki organizacij civilne družbe in z nosilci odločanja. Za doseganje cilja projekta je bilo organizirano 40 delavnic za državljane z dodatnimi petimi delavnicami za nosilce odločanja in deležnike, dva seminarja za organizacije civilne družbe, štiri mednarodne konference v Pulju, Krškem, Ljubljani in Toskani, dve spletni kampanji ozaveščanja in vrsta dejavnosti zagovorništva.

Koordinator projekta je Združenje Zelena Istra in projektni partnerji so: [Ekologi brez meja](#), [Zelena akcija](#), [KNOF](#) in [Zero Waste Italy](#).

NAČELO »4R« (ZMANJŠAJ, PONOVO UPORABI, POPRAVI, RECIKLIRAJ)

V svetu, ki ga vedno bolj obremenjujejo okoljski izzivi, sprejem načel »4R« – zmanjšaj, ponovno uporabi, popravi, recikliraj – ponuja pragmatičen pristop k trajnostnemu življenju. Z vključitvijo načel »4R« v svoje vsakdanje življenje ne bi minimizirali samo nastajanja odpadkov, temveč bi tudi ohranili naravne vire, zmanjšali onesnaženje in se spopadli s podnebnimi spremembami, s čimer bi utrli pot svetlejši prihodnosti.

Zmanjšaj: Z zavestnimi odločitvami in zmanjšanjem potrošnje lahko zmanjšamo svoj ekološki odtis. To vključuje tudi odločanje za izdelke z minimalnim pakiranjem, izbiro trajnega blaga pred enkratnim

izdelkom ter prakticiranje varčevanja energije in vode. Z zmanjšano potrošnjo ne ohranimo le naravnih virov, temveč tudi zmanjšamo onesnaženje in emisije toplogrednih plinov.

Ponovno uporabi: Ponovna uporaba stvari je korak proti minimiziranju odpadkov in ohranitvi virov. Novo življenje izdelkov, ki jim ga damo z ustvarjalno spremembo namena ali s podarjanjem, pomeni podaljšanje njihove koristnosti in zmanjševanje povpraševanja po novih materialih. Sprejem alternativne ponovne uporabe zmanjšuje zanašanje na enkratne izdelke, s čimer se zmanjšujeta tudi onesnaženje in količina odpadkov na odlagališčih.

Popravi: Popravljanje je ključnega pomena za načela »4R«, saj podaljšuje življenjsko dobo izdelkov in zmanjšuje povpraševanje po novih virih ter zmanjšuje nastajanje odpadkov. Poleg tega ima pomembno vlogo pri gradnji odpornih skupnosti: na primer, popravilnice postanejo središča, kjer se ljudje lahko zbirajo, izmenjajo izkušnje, učijo se novih veščin in se medsebojno podpirajo pri svojem prizadevanju za bolj trajnostni življenjski slog.

Recikliraj: Recikliranje zapre trajnostni cikel s preusmerjanjem odpadkov iz odlagališč in ponovnim uvajanjem materialov v proizvodni tok. Razvrščanje in recikliranje materialov, kot so papir, steklo, kovina in plastika, prispevata k ohranitvi naravnih virov in varčevanju energije. Poleg tega spodbujanje izdelkov iz recikliranih materialov spodbuja krožno gospodarstvo, v katerem se materiali ne zavržejo, temveč ponovno uporabijo in obnovijo.

S sprejemom teh praks spodbujamo bolj trajnostno prihodnost za sedanje in prihodnje generacije.

KAJ JE

POPRAVLJALNICA?

Popravljalnica poznana tudi kot »Repair-caffe« je skupni prostor ali organizacija, ki zagotavlja storitve popraviljanja in vzdrževanja različnih izdelkov. Tovrstni skupni prostor običajno združuje ljudi z različnimi veščinami

in znanjem, ki pomagajo drugim pri popravilih ali vzdrževanju njihovih stvari. Nekaj ključnih prednosti popravljalnic vključuje ekonomske prihranke, podaljšanje življenjske dobe izdelkov, zmanjšanje odpadkov, ohranjanje naravnih virov, razvoj veščin in gradnjo zaupanja, inovacijo, ustvarjalnost itn.

V popravljalnici se lahko popravijo raznovrstni predmeti, vključno z elektroniko, malimi gospodinjstskimi aparati, pohištvo, oblačili, kolesi in veliko več. Odvisno od posebnosti popravljalnice so lahko zagotovljene storitve, kot so šivanje, spajkanje, elektronska popravila ipd.

ZELENA ISTRA

POPRAVLJALNICA

»DELAVNICA

RE-GEPPETTO«

KAKO V 10 PREPROSTIH KORAKIH

USTANOVITI POPRAVLJALNICO?

Zagon popravljalnice v vaši lokalni skupnosti je lahko odličen način za spodbujanje trajnosti, deljenje virov in skupno delovanje. Navajamo nekaj korakov, ki jim lahko sledite:

- 1. Raziščite potrebe in interese lokalne skupnosti:** Ugotovite, ali obstaja potreba po popravljalnici v vaši skupnosti. Izvedete lahko anketo ali se pogovarjate z ljudmi na lokalnih dogodkih, da odkrijete ponudba katerih storitev bi bila koristna.
- 2. Organizirajte ekipo prostovoljcev:** Zberite skupino ljudi, ki jih zanimajo popravila in deljenje veščin. To lahko vključuje strokovnjake, ljubitelje »naredi sam« projektov ali enostavno voljne pomagače. Odvisno od okvira popravljalnice boste potrebovali ljudi z različnimi veščinami, na primer z elektronskimi, mizarskimi, s tekstilnimi itn.
- 3. Najdite prostor:** Potrebovali boste prostor, v katerem boste opravljali popravila. To je lahko kateri koli prostor, kot so na primer skupni prostori, šole, družbeni centri ali celo zasebne garaže.

4. **Opremite popravljalnico:** Pridobite osnovna orodja in opremo, ki jih boste potrebovali za popravila. Odvisno od vrste popravil, ki jih želite opravljati, to lahko vključuje orodja, kot so kladiva, vijaki, spajkalniki, šivalni stroji, električna orodja itn. Zaposite lahko tudi donacije skupnosti glede na to, da so ljudem pogosto odveč orodja, ki jih več ne potrebujejo.
5. **Ključnega pomena je vzpostaviti pristop k upravljanju prostora:** Bodisi ga bo upravljal vodja popravljalnice bodisi ga bo upravljala skupina prostovoljcev v izmenah. Vendar je zagotovitev kontinuitete delovanja nujna za uspeh prostora. Drugi pristop je model »odprtega koledarja«, pri katerem posamezniki in organizacije rezervirajo prostor. Vodja prostora skrbi za inventar orodja, potrošni material, logistiko, varnost itn.
6. **Načrtujte dogajanja:** Organizirajte dogajanja, kot so »Dnevi odprtih vrat«, ali ukrepe skupnosti in navadne popravljalne delavnice. To bo pritegnilo ljudi v vašo popravljalnico in pomagalo pri promociji.
7. **Izobraževanje:** Zagotovite usposabljanje in izobraževanje na področju popravil in vzdrževanja različnih izdelkov. Organizirate lahko delavnice za razvoj veščin ali pa lahko prostovoljci delijo svoje veščine in znanje z obiskovalci popravljalnice.
8. **Promocija:** Uporabite družbene medije, lokalne časopise, posterje in druge komunikacijske kanale za promocijo svoje popravljalnice in pritegnite ljudi k obisku.
9. **Sodelovanje z lokalnimi skupnostmi in organizacijami:** Razmislite o partnerstvih z lokalnimi šolami, organizacijami, s trgovinami, komunalnimi podjetji in z drugimi subjekti, ki lahko podprejo ali pomagajo pri promociji vaše popravljalnice.
10. **Vzdrževanje trajne podpore:** Nadaljujte z vzdrževanjem in s promocijo popravljalnice, da ohranite zanimanje skupnosti in zagotovite njen dolgoročen uspeh.

PRIMER DOBRE PRAKSE: POPRAVLJALNICA »DELAVNICA RE-GEPPETTO«

Popravljalnica »Re-Geppetto« je prva popravljalnica v Pulju, Hrvaška, ki sta jo ustanovila in jo vodita Zveza združenj Rojc in Združenje Zelena Istra. Gre za prostor v okviru Družbenega centra Rojc, kjer lahko lokalno prebivalstvo brezplačno popravi različne predmete in naprave z uporabo pristopa »naredi sam«. Ljudje lahko popravijo aparate, predmete, pohištvo, oblačila in igrače, bodisi samostojno ali s pomočjo prostovoljcev in vodje delavnice.

Družbeni center Rojc je edinstveno središče civilne družbe in alternativni kulturni center. V Rojcu je nastanjenih 110 združenj, ki se ukvarjajo z različnimi dejavnostmi, kot so kultura, umetnost, šport, rekreacija, programi za mlade, s podporo manjšinam in pobudami psihosocialne podpore. Služi kot inkubator za številne projekte, ki promovirajo trajnostni razvoj, vključno z urbanim vrtnarjenjem, boljšaki z osredotočenostjo na ponovno uporabo, delavnicami predelave »naredi sam« in s spodbujanjem deljenja. Popravljalnica »Re-Geppetto« se nahaja v prostoru velikosti 120 m² v pritličju stavbe. Prenovljena in opremljena je bila kot del projekta »R.O.J.C.« v okviru programa Evropske unije ESF.

V »Re-Geppettu« vsak mesec potekajo različne delavnice ponovne uporabe za državljane, šole in vrtce. Pokrivajo najrazličnejše teme, kot so tehnike *shabby chic*, delavnice naravne kozmetike, izdelava nakita iz odpadnih materialov, šivanje, recikliranje papirja, kompostiranje ali osnovna gospodinjska popravila. Tu so tudi dogodki, kot so izgradnja vertikalnih vrtov, izdelava pohištva iz lesenih palet za družbeni center, zabave izmenjave, predvajanje filmov in drugo. Cilj je spodbuditi in izobraziti državljane, da spremenijo svoje potrošniške vzorce, pridobijo veščine ponovne uporabe in popravila, se vključijo v lokalne procese odločanja in začnejo izvajati krožne skupnostne projekte na lokalni ravni ali v njih sodelovati. Poudarek je na enakopravni udeležbi spolov in vključitvi oseb s posebnimi potrebami ter ranljivih skupin, kot so starejše osebe in mladi iz zavodov za mladoletnike.

Od njegovih začetkov je glavna značilnost »Re-Geppetta« združitev umetnosti in ponovne uporabe. Umetniki uporabljajo svoje stvaritve za ozaveščanje o bolj zeleni prihodnosti – umetnost nam da upanje in nas usmerja k trajnostnim izbaram. Da bi privabili več ljudi in dodali umetniški pridih učenju veščin, delavnice pogosto vodijo dobro znani lokalni umetniki. Na vhodu popravljalnice pozornost pritegne mural, ki so ga izdelali mladi umetniki iz Pulja. Prikazuje velikega kita iz zgodbe o Ostržku in je izdelan s posebno slikarsko tehniko in iz recikliranih materialov. Pripoved murala je povezana z Geppettom, Ostržkovim očetom in večšim mizarjem, kar se vse veže na ime popravljalnice – »Re-Geppetto«. Leta 2022 je akcija »Popravljalnica Re-Geppetto – krožne skupnosti in umetnost«, ki jo je izvedla Zelena Istra, [prejela nagrado za najboljšo izjemno akcijo](#) v kategoriji združenj/NVO, ki je bila organizirana med 13. Izdajo Evropskega tedna zmanjševanja odpadkov(EWWR).

ZELENA AKCIJA POPRAVLJALNICA KOLES »BICIKLOPOPRAVLJAONA«

KAJ JE »BICIKLOPOPRAVLJAONA«?

»Biciklopopravljajona« je delavnica za samostojno popravljanje koles, v kateri lahko vsi brezplačno popravijo svoja kolesa. »Biciklopopravljajona« je participativna delavnica, kar pomeni, da se morajo lastniki koles, ki si želijo popraviti svoja kolesa, osebno, skupaj s prostovoljci, udeležiti popravila.

KAKO ZAČETI?

Upoštevati je treba tri elemente pred zagonom prostovoljne kolesarske delavnice, in sicer:

- > orodje/opremo,
- > prostor in infrastrukturo in
- > ljudi/prostovoljce.

Najpomembnejši element so seveda ljudje. Pri vodenju delavnice bo največ časa in pozornosti porabljen za delo z ljudmi.

ORODJE

Pri zagonu kolesarske delavnice je orodje najbolj trivialen del. Začnete lahko z osnovnim kompletom orodij ali z veliko orodij. Večina težav na kolesu (približno 80 %) se lahko reši z osnovnim kompletom orodij. Gene kompletov orodij, s katerimi lahko začnete svojo dejavnost, lahko grobo razdelimo v tri kategorije:

- > zelo osnoven, nizka kakovost kompleta orodij: ≥ 100 EUR,
- > osnoven, dostojna kakovost kompleta orodij: ≥ 300 EUR,
- > razmeroma popoln komplet orodij: ≥ 1000 EUR.

PROSTOR

Zaželeno je, da ima kolesarska delavnica svoj lasten prostor, ki nikoli ne more biti prevelik. Vendar je prostor pogosto element, ki ga je najtežje zagotoviti. Na srečo bo, če delavnica dela enkrat na teden (ali celo manj pogosto), lahko delovala tudi v prostoru, ki se v drugem času uporablja v druge namene. Delavnica lahko deluje tudi brez strehe – na javnih prostorih, na odprtem, kot so parki ali parkirišča.

LJUDJE

O motivaciji

Po našem mnenju obstajata dva glavna razloga, ki motivirata ljudi za prostovoljstvo v kolesarski delavnici, tako kot pri katerem koli drugem prostovoljskem projektu – potreba po družbeni interakciji (pripadanju skupnosti) in potreba po občutku koristnosti. Tisti, ki bi lahko organizirali prostovoljske kolesarske delavnice, bi morali to imeti v mislih pri iskanju prostovoljcev. V primeru kolesarskih delavnic je poleg teh dveh glavnih motivacijskih dejavnikov še veliko drugih, na primer veselje, ki ga kolesarski navdušenci dobijo pri delu s kolesom, želja po učenju (redno sodelovanje in izmenjava izkušenj z drugimi ljudmi, ki imajo enake interese, močno olajšata proces učenja), dostop do orodja itn.

Sledite naslednjim korakom

Na začetku je zaželeno, da imate vsaj eno osebo z zadostnim znanjem o mehaniki koles in eno osebo, ki je usposobljena ali ima izkušnje s prostovoljnim delom (ali eno osebo z obema znanjema).

Iskanje oseb, ki so sposobne popravljati kolesa drugih ljudi, morda ne bo preprosto. Učenje popravljanja kolesa zahteva čas in trud. Vendar verjamemo, da je v vsakem večjem mestu mogoče najti tiste, ki znajo popravljati kolesa in bi to znanje radi delili z drugimi, a tudi tiste, ki bi se radi naučili (lastniki koles običajno radi delijo in preživljajo čas s kolesi in z drugimi kolesarskimi navdušenci). Potencialne prostovoljce lahko poiščete v že obstoječih skupinah kolesarskih navdušencev v vašem mestu ali na vašem območju, kot so kolesarski klubi. Dostop do orodij in možnost preživljanja časa z drugimi ljubitelji koles sta lahko zadostna motivacija za začetek.

Ko najdete prostovoljce, je treba organizirati sestanek, na katerem se pogovorite o načelih dela in določite temeljna pravila. Nato je treba skromno napovedati prvo delavnico, ki bi lahko pritegnila nove prostovoljce.

Da bi dolgoročno ohranili motivacijo prostovoljcev, morate poskrbeti, da bo delo zabavno. Prostovoljci naj ne delajo več kot 5–6 ur na teden, občasno morate organizirati »sproščene« stranske dogodke (igre, zabave itn.).

PRIMER DOBRE PRAKSE:

»BICIKLOPOPRAVLJAONA« (BIC-POP)

Hrvaški neologizem »Biciklopopravljajona« (skrajšano »Bic-pop«) je ime brezplačne prostovoljne delavnice za samostojno popraviljanje koles in prostovoljnega kolektiva s sedežem v Zagrebu, kjer lahko vsakdo popravi svoje kolo. »Biciklopopravljajona« vsem zainteresiranim zagotavlja prostor, specializirano orodje za kolesa in pomoč prostovoljcev. »Biciklopopravljajona« je participativna popravilnica, kar pomeni, da se morajo vsi lastniki koles, ki želijo popraviti svoja kolesa, udeležiti procesa popravila skupaj s prostovoljci. »Biciklopopravljajona« sprejema tudi donacije starih koles in delov koles. Še bolje je, da popravljiva kolesa popravijo prostovoljci in jih podarijo tistim, ki kolo potrebujejo, a si ga ne morejo privoščiti. Kolesa, ki niso primerna za popravilo, se razstavijo na posamezne dele, ki so nato brezplačno na voljo vsem uporabnikom in obiskovalcem delavnice. Namen delavnice ni le popravljati kolesa uporabnikov, temveč jih tudi spodbujati in jim nuditi znanja, ki jim bodo omogočila, da bodo sami opravljali osnovna popravila. Cilj »Biciklopopravljajone« sta tudi ozaveščanje in spodbujanje trajnostnega prometa, pravice do popravila, ponovne uporabe in družbene solidarnosti.

»Biciklopopravljajona« je začela delovati poleti leta 2009 in je od takrat enkrat tedensko odprta za državljane (razen ob državnih praznikih in v avgustu). Ure, ob katerih je Biciklopopravljajona odprta za javnost, so že vrsto let enake: četrtek od 17. do 20. ure. Od svojih začetkov je »Biciklopopravljajona« v knjigi gostov zabeležila več kot 9.200 individualnih obiskov (popravil koles). Podarila je tudi več kot 1.500 koles različnim ljudem v stiski, vključno z begunci, ljudmi z območij, ki so jih prizadele naravne nesreče, brezdomci, otroci v rejništvu in ljudmi, ki živijo pod pragom revščine ali imajo zelo nizke dohodke, ki jim ne omogočajo, da bi si sami kupili kolo. Trenutno je v delavnici dejavnih približno 20 prostovoljcev vseh starosti in spolov, od njene ustanovitve pa jih je sodelovalo približno 100. »Biciklopopravljajona« je organizirala tudi kolesarske tečaje (za splošno prebivalstvo in posebej za skupine, ki so med kolesarji premalo zastopane, kot so ženske) in različne dogodke za promocijo kolesarjenja. Pojavila se je v številnih medijskih člankih in postala ena izmed najbolj prepoznavnih točk kolesarske kulture v Zagrebu.

Bic-pop je za svoje delo prejel različne nagrade, kot sta prestižna nagrada »Ponos Hrvatske«, ki jo podeljuje časopis »24 sata« in Hrvaška radiotelevizija ter nagrada SozialMarie, ki jo podeljuje avstrijska fundacija »Unruhe«; nevladna organizacija »Jezuitska služba za begunce« ga je izbrala kot primer dobre prakse med projekti za vključevanje beguncev, Prostovoljski center Zagreb pa mu je podelil priznanje za upravljanje prostovoljcev.

KAJ JE CENTER PONOVNE RABE?

Centri ponovne rabe so opremljeni prostori, kamor lahko državljani prinesejo predmete, ki jih ne potrebujejo več in ki so lahko koristni drugim. Ti centri spodbujajo solidarnost in zdravo pamet ter so konkreten primer krožnega gospodarstva. Popolnoma se ujemajo z evropskimi direktivami za zmanjšanje odpadkov, vendar je njihovo upravljanje zaradi omejenih ekonomskih virov pogosto prepuščeno prostovoljnim organizacijam. To lahko upočasni njihov okoljski, družbeni in gospodarski potencial. Ključno je izvajanje nacionalne strategije za centre ponovne rabe, ki se osredotoča na ekonomsko vrednotenje, razvoj industrijske dobavne verige in spodbujanje mrež priznanih izvajalcev popravil in ponovne uporabe.

ZERO WASTE ITALY CENTER PONOVNE RABE

KAKO USTANOVITI CENTER PONOVNE RABE?

Obstajajo različni pristopi k ustanovitvi centra ponovne rabe, odvisno od razpoložljivih virov in pričakovanj. V nadaljevanju je seznam najpogostejših premislekov, izzivov in rešitev:

1. Vključevanje deležnikov: Na splošno je koristno, da si prizadevamo za sodelovanje s podjetjem za ravnanje z odpadki in občino, kjer bo ustanovljen center ponovne uporabe. Zagotovita lahko finančno, logistično in birokratsko podporo. Pri vzpostavljanju mrež in zagotavljanju prostovoljcev so lahko v pomoč tudi združenja in socialne zadruge (če obstajajo), ki pomagajo ekonomsko ranljivim ljudem.

2. Razpoložljivost ustreznih prostorov: Izbira lokacije je ključnega pomena. Idealno bi bilo, če bi bil center ponovne uporabe v bližini zbirnega centra za ravnanje z odpadki, kjer ljudje odlagajo predmete, da bi jih lahko prestregli, preden uradno postanejo odpadki. Nekateri centri ponovne rabe uporabljajo prostore, ki so v lasti podjetja za ravnanje z odpadki, nekateri uporabljajo javne prostore, ki so dodeljeni brez najemnine, drugi se nahajajo v zasebnih prostorih, kjer se plačuje najemnina. Obstajajo tudi centri ponovne rabe v novih prostorih, ki so nastali na podlagi javnih razpisov. Velikost prostora je odvisna od predmetov, ki jih je treba obnoviti, dejavnosti, ki jih je treba organizirati, ter razpoložljivih ekonomskih in človeških virov.

3. Ekonomski viri: Ocenite ekonomsko vzdržnost na podlagi mesečnih stroškov (najemnina, osebje, računi) in prihodkov iz dejavnosti (prodaja, popravila, delavnice). Nekateri centri ponovne uporabe ponujajo predmete po ugodnih cenah ali celo brezplačno, saj sponzorji ali javni/zasebni organi, vključno z verskimi organizacijami, krijejo vse stroške.

4. Osebje, zaposleni in prostovoljci: V idealnem primeru bi morali biti vsi delavci v centru ponovne rabe plačani zaposleni. Vendar to ni vedno mogoče, kar vodi do različnih delovnih pogojev. Zaposleni s krajšim delovnim časom in zaposleni z rednim delovnim časom so lahko plačani iz prihodkov centra (zlasti v večjih, bolj strukturiranih centrih) ali s prispevki javnih organov (na primer skladov za državljane držav nečlanic EU, osebe s posebnimi potrebami ali osebe, ki ponovno vstopajo na trg delovne sile). Veliko centrov ponovne rabe se zanaša na podporo prostovoljcev.

5. Vrste centrov ponovne rabe in izdelkov: Na podlagi [nacionalne baze podatkov o centrih ponovne rabe](#), ki jo je ustvarila in redno posodablja organizacija Zero Waste Italy, lahko centre ponovne uporabe razdelimo v tri glavne kategorije:

- > center ponovne rabe (večina),
- > popravilne centre,
- > predelovalne centre.

Izdelki, ki jih najpogosteje najdemo v centrih ponovne rabe, so oblačila, modni dodatki, pohištvo, knjige, igrače in kolesa. Električno, tehnološko in računalniško opremo, ki je ni mogoče popraviti, je pogosto mogoče razstaviti, da bi pridobili nadomestne dele in materiale. Centri ponovne rabe, v katerih delajo usposobljeni ljudje in so dobro opremljeni z orodji, lahko sprejmejo raznovrstnejše izdelke, saj lahko učinkoviteje popravijo, obnovijo, posodobijo in podaljšajo življenjsko dobo predmetov.

PRIMER DOBRE PRAKSE: CENTER PONOVNE RABE »DACCAPO«

Center ponovne rabe »Daccapo« je bil ustanovljen leta 2014 zahvaljujoč sinergiji skupine deležnikov, vključno z občinama Lucca in Capannori, s Caritasom in podjetjem za ravnanje z odpadki, z lokalnim združenjem, osredotočenim na solidarnost, in veliko prostovoljci. Osrednja zamisel je bila preprečiti nastajanje odpadkov in dati stvarjem drugo življenje. Tako se je pred desetimi leti rodil center ponovne rabe »Daccapo«.

»Daccapo« je solidarnostni sistem ponovne rabe, ki vključuje rabljene predmete v zgledni cikel obnove, popravila, preoblikovanja in ponovne distribucije. V njem so na voljo najrazličnejši predmeti, medtem ko profitna dejavnost pomaga podpirati solidarnostna prizadevanja centra »Daccapo«, ki zagotavlja zaposlitev ljudem iz prikrajsanih okolij.

Center »Daccapo« tvorijo tri skladišča s skupno površino 1.750 kvadratnih metrov, ki služijo kot zbirne točke: dva se nahajata v občini Capannori ob reciklažnem centru »Ascit« (eno skladišče je namenjeno izključno oblačilom, ki se nato delno brezplačno ponovno distribuirajo), medtem ko se eno nahaja v občini Lucca, prav tako ob reciklažnem centru.

Trenutno je v centru »Daccapo« redno zaposlenih 26 ljudi, od tega šest z rednim delovnim časom in s preostalimi s krajšim delovnim časom, ki sodelujejo s številnimi pridnimi prostovoljci.

Poleg skladišč so v »Daccapo« še:

- > velika trgovina za prodajo izdelkov,
- > mizarska delavnica, ki popravlja izdelke in ustvarja nove predmete iz predelanega lesa,
- > kolesarska delavnica, ki popravlja kolesa, ki se nato podarijo ali ponovno prodajo,
- > krojaška delavnica, ki predeluje neprodane tkanine in ustvarja oblačila (na primer sodeluje z gledališči pri ustvarjanju odrskih kostumov).

V teh prostorih pogosto potekajo delavnice, odprte za državljane, na katerih se učijo veščin popravljanja.

Zanimivo dejstvo: eden izmed direktorjev »Daccapo«, glasbenik, je ustanovil glasbeno skupino z imenom [»Gaudats Junk Band«](#), ki igra na reciklirane instrumente in postaja dobro znana v Italiji.

KAJ JE BUTIK PONOVNE UPORABE?

KNOF
BUTIK
PONOVNE
UPORABE

Trgovina z rabljenim blagom, ali kot jo imenujejo v KNOF-u, butik ponovne uporabe, je mesto, kjer ljudje prinašajo svoje neželene, toda še vedno uporabne predmete, v glavnem oblačila, obutev in modne dodatke. Nekatere od trgovin sprejemajo tudi knjige, kavne skodelice in dekoracije za dom, odvisno od velikosti obrata. Obstajajo različni poslovni modeli za trgovine z rabljenim blagom: nekatere delujejo samostojno z enim lastnikom (one-man-band), druge so neprofitne organizacije ali organizacije socialnega podjetništva, nekatere so ustanovljene v partnerstvu z javnimi subjekti, kot so komunalna podjetja ali občine. Najučinkovitejši poslovni model združuje vse tri vidike: trajnost poslovanja, socialno vključenost in javno-zasebna partnerstva.

KAKO ODPRETI BUTIK PONOVNE UPORABE?

Pri odprtju trgovine z rabljenim blagom je najpomembnejše, da svoj poslovni model prilagodite ciljni skupini, socialnim izzivom v vašem mestu ter interesom lokalnega komunalnega podjetja in občine. Lokacija je eden od najpomembnejših dejavnikov in je odvisna od tega, ali ima občina na voljo primeren prostor za trgovino. Ni univerzalnega modela, ki bi ustrezal vsem, vendar vas lahko ta vprašanja in nasveti vodijo, ko razmišljate o odprtju trgovine z rabljenim blagom v vašem mestu:

- Vprašajte se, kdo so vaši ključni kupci in ali jih je dovolj (priporočamo odprtje trgovine z rabljenim blagom v mestih z več kot 10.000 prebivalci).
- Določite standard kakovosti; odločite se, katera oblačila boste obdržali in katera ne (razmislite, kaj boste storili z nezaželenimi oblačili).
- Razvijte celovito blagovno znamko in vizualno zasnovo.
- Izvajajte visokokakovostne in higienske standarde, da preprečite stigmatizacijo.
- Razvijte tržno usmerjen poslovni model, ki omogoča dolgoročni uspeh.

- > Zavedajte se, da tekmujete s klasičnimi trgovinami (trgovine množičnega trga) in ne z Rdečim križem.
- > Močno in zavestno spoštujte trajnostna in ekološka načela (izmerite svoj vpliv ter vhodne in izhodne količine, da boste izračunali prihranke pri emisijah CO2 in socialni vpliv).
- > Poiščite najboljše lokacije za trgovino z rabljenim blagom (tam, kjer gre mimo ali nakupuje veliko ljudi).
- > Razmislite o logistiki za spletno prodajo (v okviru obstoječih platform, kot sta Instagram ali Facebook, ali s pomočjo neodvisne spletne trgovine).

Dober partnerski sporazum z lokalnimi oblastmi je ključnega pomena za dolgoročno preživetje vaše trgovine.

Tukaj je nekaj argumentov, ki jih lahko uporabite pri pogajanjih z lokalnimi organi:

- > Trgovina z rabljenim blagom se pogosto nahaja v starih mestnih jedrih in prispeva k oživitvi zgodovinskih mestnih središč ali zapuščenih nakupovalnih območij.
- > Trgovina ni le prodajni prostor; dokazano ustvarja skupnost, saj združuje ozaveščene posameznike, ki jim je mar za trajnost. Je prostor za druženje meščanov, ustvarjalne delavnice in turistična atrakcija.
- > S podporo lahko komunalno podjetje pripomore k izpolnjevanju zahtev Komisije EU z ureditvijo ponovne uporabe tekstila in zagotovitvijo višjih stopenj ločeno zbranih tekstilnih odpadkov.
- > Ena trgovina z rabljenim blagom lahko zbere do 12 ton oblačil na leto, s čimer prihrani denar pri stroških, ki bi sicer nastali zaradi odlaganja teh odpadkov kot mešanih odpadkov.
- > Posamezni butik letno ponudi novo priložnost za do 6.000 kosov oblačil, ki bi sicer končala v sežigalnicah ali na odlagališčih, s čimer se zmanjšajo emisije CO2 in prihranijo naravni viri.

PRIMER DOBRE PRAKSE

KNOF je slovensko socialno podjetje, ki se osredotoča na krožnost in trajnost. S sedežem v Krškem upravlja pet butikov ponovne uporabe in uporablja tržni model, ki pozitivno vpliva na okolje, lokalno gospodarstvo in skupnost.

Prvi butik ponovne uporabe je bil odprt leta 2011, izhajal pa je iz ideje o prostoru, kjer bi ljudje lahko izmenjali svoje še uporabne predmete. Ko se je prva trgovina odprla v majhnem mestu, je od ljudi že prejela veliko donacij – večinoma oblačil. Prve stranke so bili predvsem ljudje z nižjimi dohodki, zato so trgovino sprva dojemali kot »socialno trgovino za revne«.

Trgovina je pritegnila veliko pozornosti medijev in javnosti, kar je privedlo do odprtja še dveh trgovin v drugih mestih. Načrt je bil, da bi občina ali komunalna podjetja sistematično sofinancirala stroške delavcev v teh trgovinah. Vendar ta načrt ni uspel po pričakovanjih, saj nekatera komunalna podjetja niso cenila socialnega učinka, medtem ko podjetje ni imelo prepričljivega argumenta, s katerim bi jih prepričalo o sodelovanju. Trdila so, da nimajo proračuna ali odgovornosti za reševanje tega vprašanja.

Center ponovne rabe »Stara Šola« je začel kot poslovni model socialnega podjetja, katerega cilj je bil ustvariti delovna mesta za prikrajšane osebe (dolgotrajno brezposelne, osebe s posebnimi potrebami, Rome). Po petih do sedmih letih je postalo jasno, da je potrebna sprememba perspektive. Njegovi glavni tekmeči niso bile humanitarne organizacije, ki brezplačno delijo oblačila, temveč maloprodajni velikani, kot sta Zara in H&M. Zato se je KNOF odločil, da bo svojim strankam ponudil enako nakupovalno izkušnjo kot v teh trgovinah.

KNOF je svoje centre ponovne rabe preoblikoval v butike ponovne uporabe, zaposlil strokovno osebje, ki se zaveda mode, in zgradil blagovno znamko rabljenega blaga. Leta 2020 je svoja prizadevanja za ponovno uporabo razširil na pohištvo in vzpostavil največji salon vintage in rabljenega pohištva v Sloveniji. V zadnjih letih se je KNOF lotil tudi ponovne uporabe in predelave plastičnih odpadkov. Izboljšal je svoje proizvodne procese, tehnologijo in partnerstva, vključno s sodelovanjem s sektorjem B2B, kar je odprlo nove možnosti.

KNOF si v sodelovanju s številnimi deležniki prizadeva za vzpostavitev velikega sortirnega centra za tekstil v Sloveniji. Ta center se bo osredotočil na lokalno ponovno uporabo tekstila in razvoj recikliranih tekstilnih polizdelkov za proizvodnjo različnih vrst izdelkov. Potreben je ključen premik v miselnosti ljudi, da bi kupovali manj in vlagali v izdelke višje kakovosti. Poleg tega je za velike tekstilne verige, ki bodo morale sodelovati s KNOF pri reševanju problema prekomerne proizvodnje, ki ga povzročajo, bistvenega pomena zakonodaja proti zelenemu zavajanju (greenwashing).

KAJ JE FESTIVAL PONOVNE UPORABE?

Cilj Festivala ponovne uporabe je spodbuditi posameznike, da prispevajo k daljši življenjski dobi izdelkov s pomočjo lokalnih gonilnih sil na področju ponovne uporabe in popravil. Udeleženci imajo priložnost raziskati lokalne možnosti ponovne uporabe in popravil na enem mestu. Dogodek je tudi odlična priložnost za izgradnjo skupnosti za različne starostne skupine.

EKOLOGI BREZ MEJA FESTIVAL PONOVNE UPORABE

1. Odločite se za datum in mesto: Dobro je izbrati datum, ki je povezan s temo dogodka – na primer 16. junij, Svetovni dan rinfuze, je idealen, saj so mediji ob teh dnevih pozornejši. Glede kraja – prijetno vzdušje je vsekakor koristno. Poskrbite, da boste izbrali lokacijo z dobro povezavo z javnim prevozom. Izberite prostor, ki ga pogosto obiskujejo ljudje (mestni trg, bar ali v povezavi z drugimi festivali). Za miren spanec imejte načrt B za primer dežja. V večini primerov je razpoložljivost elektrike nujna! Obrnite se na občino, če potrebujete dovoljenja, razstavne stojnice itn.

2. Izberite in povabite lokalne gonilne sile na področju ponovne uporabe in popravil: Izberite ponudnike ponovne uporabe in popravil iz lokalne skupnosti. Predstavite čim več različnih pristopov k ponovni uporabi in popravilu. Povabite mojstra za popravilo elektronike in pohištva, šiviljo za popravilo oblačil, trgovino brez embalaže, lokalno podjetje za ravnanje z odpadki, organizirajte izmenjavo tekstila ... Sodelujte s ponudniki, ki imajo močno mrežo sledilcev in so dobri v promociji. Dajte jim jasna navodila o tem, kaj se od njih pričakuje – časovni okvir, smernice za delovanje brez odpadkov, promocijske materiale itn.

3. Organizirajte zanimiv dogodek, ki ne bo povzročal odpadkov: Povabite didžerja, zagotovite prigrizke (kot so palačinke) in ustvarite privlačno vzdušje, ki bo pritegnilo tudi tiste, ki se še ne ukvarjajo s trajnostjo. Izjemno pomembno je, da ste dober zgled glede upravljanja dogodkov brez odpadkov tako, da v čim večji meri preprečite nastanek odpadkov. Festival ponovne uporabe je odlična priložnost za izobraževanje ljudi in preizkušanje novih pristopov – na primer povabite udeležence, naj prinesejo svoje skodelice za koktajle brez odpadkov. Če potrebujete pohištvo in drugo opremo ali dekoracijo, si jo izposodite pri lokalnem dobavitelju.

4. Povabite organizirane skupine: Da boste zagotovili veliko udeležbo, osebno povabite šolske skupine, lokalne nevladne organizacije in druge organizacije (na primer lokalna podjetja, knjižnice, lokalno turistično organizacijo itn.).

5. Povabite medije in širšo javnost: Naj se govori o vašem festivalu ponovne uporabe! Izkoristite vse svoje komunikacijske kanale in vnaprej predstavite ponudnike ponovne uporabe in popravil. Kratka video vabila se vedno dobro obnesejo!

6. Ne pozabite: Poskrbite za dobrega fotografa in po možnosti tudi snemalca, ki bo posnel vaš dogodek. Pripravite vso potrebno opremo za sodelujoče ponudnike (mize, elektriko itn.). Zagotovite oznake z imeni ponudnikov v celostni podobi dogodka. Ne pozabite na sezname prisotnosti, če je to potrebno.

PRIMER DOBRE PRAKSE: FESTIVALI PONOVNE UPORABE V SLOVENIJI

Ekologi brez meja so doslej v Sloveniji organizirali dva festivala ponovne uporabe. Prvi je potekal leta 2022 v mestu Kranj in je bil del dogodka Zero waste občine. Prizorišče dogajanja je bil prijeten vrt bara/kulturnega prostora. Na stojnicah so bili ponujeni izdelki iz avtomobilskih varnostnih pasov, jadr, rabljenih oblačil in recikliranega pohištva. Obiskovalci so lahko prinesli svoja kolesa ali male aparate na popravilo ter audio-video naprave na diagnostični pregled.

Druga izvedba je potekala leta 2023 v Mariboru od 12. do 17. ure. Prizorišče je bil velik trg pred konferenčno stavbo, kjer je hkrati potekal dogodek partnerske organizacije. Družba ZEOS, organizator dogodka in glavna slovenska organizacija za odgovornost proizvajalcev e-odpadkov, je predstavila široko paleto dejavnosti za podaljšanje življenjske dobe električnih in elektronskih naprav. Posebej odmevna je bila potujoča učilnica E-transformer 2.0. Delavnica je bila zelo uspešna, saj je učila o računalniških komponentah, medtem ko so si obiskovalci lahko izmenjali tudi uporabne naprave. Lokalno podjetje za ravnanje z odpadki je obiskovalce poučilo o ločenem zbiranju odpadkov in organiziralo kviz. Trgovina brez embalaže je predstavila kopalnico brez odpadkov in prodajala blago brez embalaže. Na festivalu so potekali izmenjava in popravilo oblačil, izmenjava knjig, dogodek za popravilo koles in zabavna dejavnost kolesarskega pola, ki je še posebej pritegnila otroke. Na festivalu sta bila tudi DJ in stojnica s palačinkami.

- > [2022 edition recap](#)
- > [2023 edition recap](#)

PRAVICA DO POPRAVILA

Pravica do popravila je gibanje in z njim povezan pravni okvir, ki zagovarja možnost potrošnikov, da sami popravljajo in spreminjajo svoje elektronske naprave in druge izdelke. Ta koncept zajema več ključnih elementov:

1. Dostop do informacij in orodij za popravilo:

Proizvajalci morajo potrošnikom in neodvisnim servisnim delavnicam zagotoviti dostop do priročnikov za popravila, diagnostičnih orodij in posodobitev programske opreme. To zagotavlja, da lahko uporabniki sami popravijo svoje naprave, ne da bi se pri tem zanašali samo na proizvajalca.

2. Razpoložljivost nadomestnih delov:

Proizvajalci morajo zagotoviti dostopnost nadomestnih delov po razumni ceni. To preprečuje običajno težavo, ko morajo potrošniki zamenjati celotno napravo zaradi okvare enega samega sestavnega dela.

3. Načrtovanje za popravljivost:

Izdelki morajo biti zasnovani tako, da jih je lažje popraviti. To lahko vključuje uporabo vijakov namesto lepila, modularno zasnovo za preprosto zamenjavo delov in izogibanje patentiranim pritrdilnim elementom.

4. Pravice potrošnikov in garancije:

Gibanje si prizadeva zagotoviti, da se garancije potrošnikov ne razveljavijo, če popravljajo sami ali neodvisni tehniki.

5. Vpliv na okolje:

Z večjo dostopnostjo popravil želi gibanje Pravica do popravila zmanjšati količino elektronskih odpadkov (e-odpadki). Spodbujanje popravil lahko podaljša življenjsko dobo izdelkov in tako zmanjša vpliv proizvodnje novih naprav na okolje.

6. Ekonomski razlogi:

Spodbuja tudi gospodarske koristi s spodbujanjem konkurence v industriji popravil, kar lahko zmanjša stroške popravil in ustvari delovna mesta v lokalnih skupnostih.

ZAKONODAJNA PRIZADEVANJA

Evropski svet je 30. maja 2024 sprejel direktivo o spodbujanju popravila pokvarjenega ali okvarjenega blaga, ki je znana tudi kot [Direktiva o pravici do popravila \(ali R2R\)](#). Ta zakonodaja bo potrošnikom olajšala iskanje popravila namesto zamenjave, storitve popravil bodo postale dostopnejše, preglednejše in privlačnejše. Sprejetje direktive je zadnji korak v zakonodajnem postopku odločanja. Ta predlog je del Nove agende za potrošnike in Akcijskega načrta za krožno gospodarstvo. Dopolnjuje drugo nedavno sprejeto zakonodajo EU za spodbujanje trajnostne potrošnje, kot sta direktiva o krepitvi vloge potrošnikov za zeleni prehod, in sicer [Uredba o okoljsko primerni zasnovi trajnostnih izdelkov](#) (ki bo spodbujala proizvodnjo popravljivih izdelkov) in [Direktiva o krepitvi vloge potrošnikov na zeleni prehod](#) (ki bo potrošnikom omogočila sprejemanje bolj informiranih nakupnih odločitev na prodajnem mestu).

Koalicija Pravica do popravila Evropa poudarja, da bo novi zakon utrl pot k boljšemu dostopu do cenovno dostopnih popravil za izbrane izdelke, kot so pravila o razumnih cenah originalnih delov in prepoved programskih praks, ki preprečujejo neodvisna popravila in uporabo združljivih in ponovno uporabljenih nadomestnih delov. To je korak v pravo smer za cenovno dostopna popravila.

Vendar je s sprejetjem zakona zamujena velika priložnost za vzpostavitev resnično poštenega trga popravil v Evropi in zagotovitev cenovno dostopnih rešitev popravil za večino izdelkov na evropskem trgu. Obseg zajetih izdelkov ostaja zelo ozek, uvedene pa so bile tudi številne vrzeli. Pozivajo k hitremu izvajanju teh pravil, vključno s smernicami Komisije o jasni opredelitvi »razumnih« cen nadomestnih delov, doslednemu izvajanju prepovedi praks proti popravilom in uvedbi nacionalnih finančnih spodbud za popravila v državah članicah EU.

